

LÄRARHANDLEDNING

till serieboken *Vad är egentligen fascism?*

av Kalle Johansson och Lena Berggren

EN TECKNAD SERIE
AV KALLE JOHANSSON

MED LENA BERGGREN
DOCENT I HISTORIA
VID UMEÅ UNIVERSITET

VAD ÄR EGENTLIGEN FASCISM?

INLEDNING

Anton Lundin Pettersson, Anders Behring Breivik, John Aucionius och Peter Mangs är bara några av de terrorister som de senaste åren chockat samhället med sina våldsdåd. Gemensamt för dessa är att deras handlingar har utförts med fascistiska motiv. Trots det så används begrepp som terrorattentat nästan uteslutande i sammanhang som har med islamism och jihadism att göra.

Delvis beror detta på oförmågan att greppa fascismen.

FASCISMEN HAR, i likhet med alla politiska ideologier, förändrats: Organisationsformerna, propagandan och de politiska budskapen har omvärderats och/eller omformulerats, och det är idag få som öppet och uniformerat marscherar under fascistiska fanor. Men även om rörelsens yttre former har föränd-

rats så är många av de ideologiska kärnpunkterna desamma som de var för 80 år sen.

I DEN HÄR BOKEN behandlas fascismen i huvudsak som ett historiskt fenomen. Men syftet är främst att ge ett underlag för att kunna känna igen, synliggöra och förstå dagens fascism (och dess ideologiska släktingar i andra auktoritära och ultranationalistiska rörelser). För att lyckas med det är det nödvändigt att känna till fascismens ursprung, utveckling och ideologiska kärna. Boken säger därmed också något väldigt viktigt om vår samtid – och framtid.

LÄRARHANDLEDNINGEN riktar sig främst till gymnasiet och förutsätter att eleverna har en viss kännedom om politiska ideologier och världskrigens historiska skeenden.

KOPPLING TILL LÄROPLANEN:

Ämnets syfte

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om människors livsvillkor med utgångspunkt i olika samhällsfrågor. Politiska, sociala och ekonomiska band sammanlänkar i dag människor i olika samhällen över hela världen. I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna. (Gy11)

Centralt innehåll som berörs:

DEMOKRATI OCH POLITISKA SYSTEM på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån grundläggande demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter. Politiska ideologier och deras koppling till samhällsbyggande och välfärdsteorier.

DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.

GRUPPERS OCH INDIVIDERS identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.

MASSMEDIERS och informationsteknikens roll i samhället. Deras möjligheter att påverka människor och samhällsutvecklingen samt de möjligheter de ger människor att påverka. Mediers innehåll och nyhetsvärdering.

SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA begrepp, teorier, modeller och metoder i samband med undersökningar av samhällsfrågor och samhällsförhållanden. Exempel på metoder för att samla in information är intervju, enkät och observation. Exempel på metoder för att bearbeta information är statistiska metoder, samhällsvetenskaplig textanalys, argumentationsanalys och källkritik.

UPPGIFTER:

Innan ni läser boken:

Diskussion i helklass

Innan ni läser boken kan det vara aktuellt med en helklassdiskussion kring fascism. Vad tänker eleverna på när de hör ordet fascism? Håll upp boken och ställ frågan "Vad är egentligen fascism?"

Kan eleverna nämna något kopplat till ideologin? Vad kännetecknar en fascist?

→ Disciplin, förakt för svaghet, förtryck, rasism, folkmord, diktatur, survival of the fittest, rangordning (är exempel som brukar komma upp).

Parlamentariska framgångar

1932 får NSDAP 37,4 procent av rösterna i ett demokratiskt val. Vad är det egentligen för politiska idéer som lockar så många människor?

Troligtvis var det inte så många människor som förespråkar förtryck, folkmord och diktatur? Vad kan det då vara som ligger till grund för valframgångarna?

Den här frågan kan återigen diskuteras efter att eleverna läst boken.

Under läsningen av boken:

Be eleverna stanna upp efter den historiska överblicken (t.o.m. sidan 9) och nu försöka ge sin förklaring till att fascismen blir styrande ideologi i Tyskland och Italien.

Läsförståelsefrågor:

- Vad betyder ultranationalistisk pånyttfödelse? (sidan 13)
- Vad innebar upplysningstänkandet? (sidan 13)
- Vad menas med statsnationalism/liberal nationalism? (sidan 14)
- Hur skiljer den sig från kulturnationalismen? (sidan 15–16)
- Vad får tanken om "folksjäl" för betydelse? (sidan 15–16)
- Vad är skillnaderna mellan den tyska och den italienska fascismen? Vilka likheter finns? (s 39–42)

Efter läsningen av boken:

Nationen som myt:

På sidan 32 finns ett citat av den italienske fascistledaren Mussolini. Han säger:

Vi har skapat en myt. Det är inte nödvändigt att den är en verklighet. Den är så till vida en verklighet som den medför eggelse, hopp, tro och mod. Vår myt är nationen, vår tro är nationens storhet.

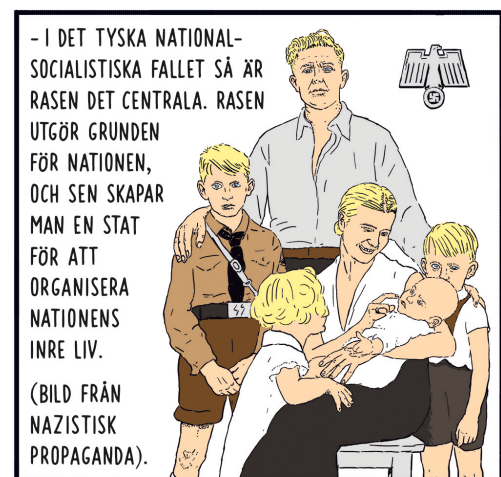
- Vad tror du att Mussolini menar med detta påstående? Vilken roll spelar myten i den fascistiska ideologin?
- Finns det andra exempel på myter som används i politiska sammanhang? (Inte bara av fascister.)
- Hur skulle du bygga en myt om du ville... (välj exempel som passar gruppen).

Människosyn och samtida populärkulturella uttryck

Studera bilden på sidan 19.

- Vad är det för ideal som de propagandabilderna vill lyfta fram?
- Hur kommer det sig att kulturpolitiken blir så viktig i skapandet av den nationella identiteten?
- Finns det moderna exempel på hur samma form av estetik används? Uttrycker de i så fall samma människosyn?

Andra ideologier

- Varför är fascismen kritisk mot socialismen, liberalismen och kapitalismen?
- Finns det värderingar eller projekt som fascismen har gemensamt med en eller flera av dessa ideologier?

Fascismens 4 grundelement

(Sammanfattning på s.31)

- Ultranationalistisk pännyttfödelse
- En alternativ postliberal modernitet
- En ny samhällsstruktur
- En ny människa
- Vad innebar dessa i sitt historiska sammanhang?
- Finns det liknande strömningar idag?

"Vi" och "de andra"

Oavsett om fascismen är uttalat rasistisk (som i Tyskland) eller ultranationalistisk (som i Italien) så bygger den på ett "vi" och ett "de andra".

- Vilka fördelar gav fascismen dem som räknades till detta "vi" i Italien och Tyskland?
- Finns det andra grunder än "ras" och "nation" som används för att skapa ett "vi" och ett "de andra" i propagandistiska och/eller diskriminerande syften?

EXTRA VIKTIGT!

• Hur kan man med avstamp i fascismen förstå Förintelsen? På vilket sätt är det logiskt att fascism och ultranationalism leder till etnisk rensning? (s. 38–39) Vilka lärdomar kan dras av det för att undvika att samma saker upprepas?

- Om läraren känner gruppen väl och känner att det går att hålla diskussionen på en bra nivå kan det vara lämpligt att ta upp sådana saker som dold rasism och trycka på att det i ultranationalismen finns en rasistisk potential. Där kan sådana saker som strukturellt förtryck, och vi och dem tas upp för att visa på en bredare och mer lömsk form av rasism och förtryck.

Diskutera följande påståenden:

- "Krig och våld mejslar ut den nya människan" (sidan 34).
- "Ändamålen helgar medlen" (sidan 35).
- Fascismen kräver en stark ledare.

Samtida paralleller

På sidan 45 ger Lena Berggren sin förklaring till varför människor lockas till fascismen.

- Håller du med?
- Hur viktiga är de saker hon tar upp?
- Kan du komma på andra exempel där icke-fascistiska politiska partier eller politiska eller sociala rörelser söker fylla dessa behov hos människor? (Exempel kan vara folkhemmet, Daesh/IS, Tea-partyrörelsen, arbetarrörelsen, diverse subkulturer).

Utanförskap som retoriskt grepp

Boken tar upp att politiska rörelser ofta försöker framhäva ett utanförskap – att de inte är en del av etablissemangen.

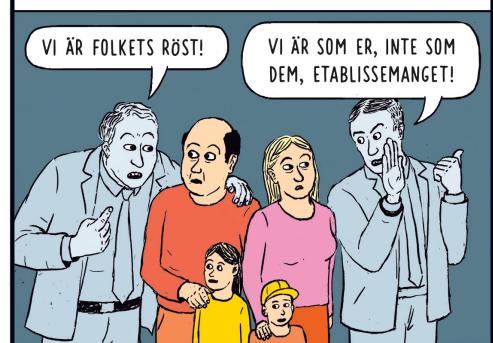
- Be eleverna försöka komma på några nutida exempel på detta.
- Vad fyller denna typ av identitetsbyggande för kommunikativ funktion (exempelvis i valkampanjer)?
- Kan detta ses som en typ av propaganda?

- DET HÄNGER IHOP RENT LOGISKT, FÖR ULTRANATIONALISM HAR ALLTID EN RASISTISK POTENTIAL. OM MAN SKA RENODLA, MEJSLA FRAM DEN RENA NATIONEN SOM NÅGON SLAGS NATURGIVEN, KULTURELL ENHET...

- OCH DÅ, PRECIS SOM NU, SÅ SPELAR JU OFTA DE HÄR POLITISKA RÖRELSENA PÅ SITT EGET UTANFÖRSKAP...

CENTRALA BEGREPP/ORDLISTA

REVOLUTION – Snabb förändring av något, ofta använt om förändring av styrelseskick.

NSDAP – Nationalsocialistiska Tyska Arbetarpartiet (nazistpartiet).

IDEOLOGI – System av uppfattningar och värderingar.

UTOPI – Idealsamhälle, en ideologis slutmål.

DEPRAVERAD – Moraliskt eller sedligt förfallen.

ANTISEMITISM – Rasism mot judar.

FOLKLORISTIK – Som hör samman med folkliga traditioner.

UPPLYSNINGSTÄNKANDET – Idéströmning kopplat till förnuftet, naturvetenskapen och samhällsnyttan. Mot kyrkan, auktoritetstro.

ROMANTIKEN – Idéströmning kopplat till naturen, fantasin, mystiken etc. Reaktion mot upplysningen.

FOLKSJÄL – Idén att ett folk har en kollektiv identitet som genetiskt förs vidare till och förkroppsligas av varje människa som tillhör detta folk.

STATSNATIONALISM – En form av nationalism där den nationella gemenskapen bygger på ett geografiskt område, en lagstiftning, språk och kultur. Har inget med individernas ursprung att göra. Växte fram i samband med upplysningstänkandet.

KULTURNATIONALISM – En form av nationalism där den nationella gemenskapen bygger på "folksjälens".

Det finns en gemenskap som inte kan nås om en inte ärvt den. Är du inte född in i gemenskapen kan du aldrig bli en del av den. Växte fram i samband med romantiken.

PROPAGANDA – Politisk reklam.

REAKTIONÄR – Som motsätter sig samhällsförändringar; bakåtsträvande.

POSTLIBERALT – Här: Tanken på att bygga vidare på liberalismen – ha rötter i det förflutna men vara öppna för t.ex. ny teknik.

FOLKGEMENSKAP – En väldigt stark nationell identitet.

KULTURELLA IDENTITETSMARKÖRER – Saker som anses vara typiskt för en kultur. Som exempel heavy metal – långt hår, nitar o.s.v.

DEGENERATION – Tanken att vissa delar av befolkningen förstör "rasen".

MERITOKRATI – Att den som är mest kvalificerad för en tjänst skall få den; att meriterna avgör.

ARISTOKRATI – Adel.

TOTALITARISM – Tanke om att politiken genomsyrar allt. Allt är politik. Det finns ingen privat sfär. Den politiska ideologin genomsyrar hela det mänskliga livet.

KORPORATIVISM – Klassamarbete (samarbete mellan stat, näringsliv och arbetarrörelse).

Lärohandledningen har tagits fram av gymnasielärarna

Love Nilsson och Mattias Martinsson.

© Verbal förlag, 2017

Alla bilder © Kalle Johansson, 2017